

فصلنامه پژوهش‌های نوین روانشناختی

سال چهاردهم شماره ۵۴ تابستان ۱۳۹۸

مدل علی رضایت از زندگی دانش‌آموزان بر اساس الگوهای استفاده از اینترنت با واسطه‌گری تعارض والد-فرزند

سوزان کرباسی^۱

امیرمهرشنگ مهریار^{۲*}

سیامک سامانی^۳

آذر میدخت رضایی^۴

چکیده

هدف پژوهش حاضر بررسی مدل علی رضایت از زندگی دانش‌آموزان بر اساس الگوهای استفاده از اینترنت با واسطه‌گری تعارض والد-فرزند بود. شرکت‌کنندگان شامل ۴۰۳ نفر از دانش‌آموزان دختر و پسر دوره متوسطه دوم بودند که به روش نمونه‌گیری تصادفی خوشه‌ای چندمرحله‌ای از مدارس نواحی چهارگانه شهر شیراز انتخاب شدند. ابزارهای پژوهش شامل مقیاس اعتیاد به اینترنت یانگ (۱۹۹۶)، نسخه والدینی پرسشنامه تشخیصی یانگ (وارتبرگ و همکاران، ۲۰۱۶)، پرسشنامه محقق ساخته الگوهای استفاده از اینترنت، پرسشنامه تعارض والد-فرزند (رابین و فاستر، ۱۹۸۹) و مقیاس چند بعدی رضایت از زندگی (هیونگر، ۲۰۰۱) بودند. تجزیه و تحلیل داده‌ها با استفاده از مدل‌یابی معادلات ساختاری نقش واسطه‌ای تعارض با پدر و مادر در ارتباط بین الگوهای استفاده از اینترنت و رضایت از زندگی دانش‌آموزان را مورد تأیید قرار داد. استفاده آسیب‌زا از اینترنت علاوه بر تأثیرگذاری غیرمستقیم، به صورت مستقیم نیز بر رضایت از زندگی فرزندان تأثیرگذار بود. استفاده تحصیلی از اینترنت با کاهش در تعارض والد-فرزند، موجب افزایش رضایت از زندگی دانش‌آموزان می‌شد. تعارض با مادر تأثیر استفاده تحصیلی و آسیب‌زا از اینترنت و تعارض با پدر تأثیر استفاده آسیب‌زا، تحصیلی، تفریحی، نظارت شده و پنهانی را واسطه‌گری می‌کرد. در مجموع یافته‌ها حاکی از تأیید مدل پژوهش بود و نقش واسطه‌ای تعارض با والدین در تعیین پیامدهای استفاده از اینترنت را آشکار کرد.

واژگان کلیدی: الگوهای استفاده از اینترنت؛ تعارض والد-فرزند و رضایت از زندگی

۱- دانشجوی دکتری گروه روان‌شناسی، واحد مرودشت، دانشگاه آزاد اسلامی، مرودشت، ایران

Email: amirmehryar37@yahoo.com

۲- استاد، گروه روانشناسی، واحد مرودشت، دانشگاه آزاد اسلامی، مرودشت، ایران (نویسنده مسئول)

۳- دانشیار، گروه روانشناسی، واحد شیراز، دانشگاه آزاد اسلامی، شیراز، ایران

۴- استادیار، گروه روانشناسی، واحد مرودشت، دانشگاه آزاد اسلامی، مرودشت، ایران

مقدمه

قرن بیستم، قرن اطلاعات و تکنولوژی ارتباطات بود در حالی که قرن بیست و یکم قرن اینترنت است که دستیابی به اطلاعات را بسیار تسهیل کرده است (کیم، کیم، پارک، کیم، چوی^۱، ۲۰۱۷). امروزه اینترنت در تمامی جوانب زندگی انسان رسوخ یافته و به ابزاری ضروری و مفید برای خرید، تفریح و ارتباط تبدیل شده است (آرسلان^۲، ۲۰۱۷). در ایران نیز ضریب نفوذ اینترنت با سرعت شگفت‌آوری افزایش یافته است. بنابر گزارش وب‌سایت آمار جهانی اینترنت^۳ (۲۰۱۷)، بین سال‌های ۲۰۰۰ تا ۲۰۱۷ تعداد کاربران اینترنت در ایران ۲۳۰ برابر افزایش یافته است؛ به‌گونه‌ای که اکنون ایران در بین ۲۰ کشور اول دنیا از نظر تعداد کاربران اینترنت، در رتبه هفدهم قرار دارد.

برخی تحقیقات نشان داده‌اند که اینترنت سبب تسهیل انجام وظایفی مانند جمع‌آوری اطلاعات، تصمیم‌گیری، خواندن، نوشتن و برقراری ارتباط شده است که اینگونه کارکردها احتمالاً می‌تواند رضایت از زندگی را در افراد افزایش دهد (راینک و ترپت^۴، ۲۰۱۴؛ دینلین، ماسر و ترپت^۵، ۲۰۱۷؛ یوتس و بروئر^۶، ۲۰۱۷). گروه دیگری از پژوهش‌ها نشان داده‌اند که استفاده آسیب‌زا از اینترنت سبب شکست تحصیلی (ایتوگلو و سلیکوز^۷، ۲۰۱۷)، افسردگی (فیاضی و حسنی^۸، ۲۰۱۷؛ ژائو، لی، لی، وانگ و ژائو^۹، ۲۰۱۷)، احساس تنهایی (هن، چنگ، مین، گائو و یانگ^{۱۰}، ۲۰۱۷؛ تیان، بیان، هان، گائو و وانگ^{۱۱}، ۲۰۱۷)، اضطراب (فیاضی و حسنی، ۲۰۱۷) و اختلالات روانی (تروجاک، زولینو و آچب^{۱۲}، ۲۰۱۷) می‌شود و این پیامدهای منفی، احتمالاً کاهش رضایتمندی از زندگی را در افراد به‌دنبال خواهد داشت (وک، گو و کیت^{۱۳}، ۲۰۱۶؛ اوسترویر، میشر، ون، بوده و آردن^{۱۴}، ۲۰۱۷). در رابطه با نوجوانان و جوانان، چگونگی استفاده از اینترنت یکی از دلشغولی‌های عمده والدین محسوب می‌شود. پژوهش‌های قبلی نشان داده‌اند که اکثر والدین نگرش مثبتی نسبت به استفاده فرزندانشان

1- Kim, Kim, Park, Kim, & Choi

3- Internet World Stats

5- Dienlin, Masur & Trepte

7- Iyitoglu & Çeliköz

9- Zhou, Li, Li, Wang & Zhao

11- Tian, Bian, Han, Gao & Wang

13- Kwok, Gu & Kit

2- Arslan

4- Reinecke & Trepte

6- Utz & Breuer

8- Fayazi & Hasani

10- Han, Geng, Min, Gao & Yang

12- Trojak, Zullino & Achab

14- Oosterveer, Mishre, Van, Bodde & Aerden

از اینترنت دارند (جکسون، وان ای، بارباتیس، بیوکا، ژائو و فیتزگرالد^۱، ۲۰۰۳) و مزیت‌های متعددی را به استفاده از اینترنت نسبت می‌دهند (هاوارد، رینی و جونز^۲، ۲۰۰۱). در حقیقت حجم زیادی از پژوهش‌های انجام شده، بر مزایای استفاده از اینترنت به‌عنوان یک منبع کمک آموزشی که موجب ارتقاء آموزشی و تحصیلی می‌شود، صحنه گذاشته‌اند (چارنی و گرین‌برگ^۳، ۲۰۰۱؛ جکسون و همکاران، ۲۰۰۶؛ مش^۴، ۲۰۰۳؛ ۲۰۰۶؛ لنهارت، رینی و لويس^۵، ۲۰۰۱؛ جانسون^۶، ۲۰۰۶).

با این حال فرضیه جابجایی زمان (موتس، رابرتز و وورن^۷، ۱۹۹۳) بر این باور است که نوجوانان از دقت و انرژی روانی محدودی برخوردارند و صرف زمان زیاد برای فعالیت‌های غیر رسمی در اینترنت می‌تواند باعث شود که آن‌ها فرصت چندانی برای انجام عملکردهای ضروری نظیر فعالیت‌های تحصیلی و اجتماعی نداشته باشند. در واقع زمانی که باید صرف فعالیت‌هایی نظیر مطالعه کردن، خواندن و انجام تکالیف درسی می‌شد، قربانی فعالیت‌های برخط می‌شود (نیومن^۸، ۱۹۹۵). از طرف دیگر بستر اینترنت علاوه بر اینکه می‌تواند دسترسی به اطلاعات و دانش روز را تسهیل نموده و انجام بسیاری از فعالیت‌های روزمره را به‌صورت غیرحضوری امکان‌پذیر کند، دامنه تعاملات را توسعه داده و امکان دسترسی به محتواهای نامناسب را فراهم می‌کند و می‌تواند برقراری روابط ناسالم با افراد ناآشنا به منجر شود و به طور خاص کودکان و نوجوانان را در معرض انواع سوء استفاده افراد یا بدافزارها قرار دهد.

از این رو هر چند والدین به‌دلیل مزایای استفاده از اینترنت، زمینه دسترسی فرزندان به دنیای مجازی را فراهم می‌کنند و در خصوص استفاده فرزندان از اینترنت، ممانعت به عمل نمی‌آورند، اما همواره نگران فعالیت‌های برخط فرزندان خود هستند و به شیوه‌های مختلف سعی کنند تا بر استفاده فرزندان از اینترنت نظارت و کنترل داشته باشند. برای مثال برخی از آنان زمان استفاده از فعالیت‌های اینترنتی را محدود می‌سازند و بدین‌گونه مانع از آن می‌شوند که استفاده از اینترنت در فعالیت‌های درسی فرزندان تداخل ایجاد کند

1- Jackson, von Eye, Barbatis, Biocca, Zhao & Fitzgerald
3- Charney & Greenberg
5- Lenhart, Rainie & Lewis
7- MutzRoberts & Vuuren

2- Howard, Rainie & Jones
4- Mesch
6- Johnson
8- Neuman

(لیوینگستن و بوویل^۱، ۲۰۰۱). همزمانی افزایش محدودیت‌های والدین در زمینه استفاده از اینترنت فرزندان با نیازهای مربوط به خود مختاری و استقلال نوجوانانشان، می‌تواند موجب بروز تعارض شود و نوجوانان بیشتر و بیشتر خواستار استقلال و خودمختاری در زمینه چگونگی استفاده از وقت شخصی‌شان می‌شوند که آن را از طریق مخالفت آشکارتر با والدین نشان می‌دهند. در نتیجه تعارض شدت می‌گیرد (لنهارت و همکاران، ۲۰۰۱). تعارض شدید و هیجانات منفی در رابطه والد-فرزند می‌تواند به کاهش تعاملات و احساسات مثبت نسبت به یکدیگر، در طی سال‌های نوجوانی شود و نهایتاً رضایت از زندگی فرزندان را کاهش دهد (کیم، کانگر، لورنز و الدر^۲، ۲۰۰۱).

با وجود اینکه ارتباط بین عوامل خانوادگی و الگوهای استفاده از اینترنت به‌ویژه استفاده آسیب‌زا از اینترنت، در پژوهش‌های متعدد داخلی و خارجی مورد توجه قرار گرفته است، اما در اغلب این پژوهش‌ها نقش عوامل خانوادگی بر چگونگی استفاده از اینترنت مورد توجه بوده و تأثیر استفاده نوجوانان از اینترنت بر تعارض با والدین کمتر مورد توجه قرار گرفته است. در همین راستا چو، سیم، لایو، ژنتل و کو^۳ (۲۰۱۵) در بررسی پیشایندهای خانوادگی استفاده آسیب‌زا از بازی‌های رایانه‌ای دریافتند که نزدیکی به والدین می‌تواند میزان استفاده آسیب‌زا از بازی‌های رایانه‌ای را کاهش دهد و این عامل در پسران مؤثرتر است. با این حال محدودیت‌های اعمال شده توسط والدین، تأثیر چندانی بر استفاده آسیب‌زا از بازی‌های رایانه‌ای نداشت.

با این حال بر طبق نظریه بوم‌شناسی، رشد انسان در بافت روابط (وایت^۴، ۱۹۹۱) و عملکرد نقش در خانواده رخ می‌دهد. از آنجا که خانواده با نظام اجتماعی وابستگی متقابل دارد. نوآوری‌هایی که در زمینه‌ی تکنولوژی صورت می‌گیرند، همانند کامپیوتر و اینترنت تغییراتی در بافت خانواده ایجاد می‌کنند که سبب تغییر در ماهیت روابط زیر سیستم‌های خانواده می‌شود (برون فن برنر^۵، ۱۹۹۰؛ وایت، ۱۹۹۹). برای مثال زمانی که استفاده از اینترنت توسط نوجوانان افزایش می‌یابد، ممکن است بین آنان و والدینشان ایجاد تعارض

1- Livingstone & Bovill

3- Choo, Sim, Liau, Gentile & Khoo

5- Bronfenbrenner

2- Kim, Conger, Lorenz & Elder

4- White

نماید (فولینگی^۱، ۱۹۹۸). بنابراین انتظار می‌رود که کنترل استفاده از اینترنت نوجوانان توسط والدینشان با تعارض والد-نوجوان رابطه مثبت داشته باشد. پژوهش انجام شده توسط ون دن ایجندن، اسپیکرمن، ورمالست، ون رویج و انگلس^۲ (۲۰۱۰) نشان می‌دهد استفاده آسیب‌زا از اینترنت و شیوه‌های تعامل والدین با فرزندان بر یکدیگر تأثیر متقابل دارند. یافته‌های این پژوهش حاکی از آن است که تعاملات باکیفیت والدین در خصوص چگونگی استفاده از اینترنت، ابزار نویدبخشی جهت پیشگیری از شکل‌گیری استفاده‌های آسیب‌زا است. پژوهش انجام شده توسط انسروودی و همکاران (۱۳۹۲) نیز حاکی از آن بود که استفاده آسیب‌زا از اینترنت با تعارض والدین-فرزندان ارتباط دارد.

از طرف دیگر چندین مطالعه طولی و مقطعی نشان داده‌اند که تعارض والد-نوجوان پیش‌بینی‌کننده کاهش در رضایت از زندگی در طول زمان است (ویترا، سام و وستین^۳، ۲۰۰۴). در مورد ارتباط بین استفاده‌های آسیب‌زا از اینترنت و پیامدهای آن برای سلامت و بهداشت روانی، بهزیستی و رضایت از زندگی پژوهش‌های متعددی انجام شده است. به‌عنوان مثال ملک^۴ (۲۰۱۸)، پیامدهای منفی نظیر انزوای اجتماعی، مشکلات ارتباطی با خانواده و همسالان، مشکلات روان‌شناختی مانند اضطراب و افسردگی را برای اعتیاد به اینترنت برشمرده‌اند.

یافته‌های فراتحلیل کیک ریکی^۵ (۲۰۱۶) نیز نشان می‌دهد بین اعتیاد به اینترنت و احساس بهزیستی پایین ارتباط وجود دارد. میزان بالاتر علائم روان‌تنی شامل فقدان انرژی، نقص عملکرد روانی، ایمنی ضعیف، علائم هیجانی، علائم رفتاری و مشکلات سازگاری اجتماعی از دیگر پیامدهای استفاده آسیب‌زا از اینترنت است که در پژوهش کائو، سان، ون، هائو و تائو^۶ (۲۰۱۱) به‌دست آمده است. سرانجام وجود ارتباط بین استفاده آسیب‌زا از اینترنت و کاهش در رضایت از زندگی (شکرافشان، ۱۳۹۳؛ اناری و همکاران، ۱۳۹۳؛ رنجبر و همکاران، ۱۳۹۵) مورد تأیید قرار گرفته است.

دیگر پژوهش‌ها مؤید آن است که روابط رضایت‌بخش و دارای تعارض کم، (اعم از ارتباطات

1- Fuligni

3- Virta, Sam & Westin

5- Çikrikci

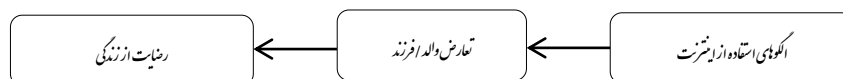
2- van Den Eijnden, Spijkerman, Vermulst, van Rooij & Engels

4- Malak

6- Cao, Sun, Wan, Hao & Tao

خانوادگی و اجتماعی) با رضایت بیشتر از زندگی مرتبط است (دینر^۱، ۲۰۰۰). در پژوهش جوانی و همکاران (۱۳۹۴) نیز مشخص شد که تعارض با والدین با خودپنداره دانش‌آموزان و رضایت از زندگی آنان مرتبط است. جمع‌بندی شواهد نشان می‌دهد که بین استفاده از اینترنت، تعارض والد - نوجوان و رضایت از زندگی رابطه وجود دارد، اما پژوهش‌هایی که ارتباط علی میان این سازه‌ها را مورد مطالعه قرار دهد، بندرت صورت گرفته است، از این رو پژوهش حاضر در صدد بررسی رابطه بین الگوهای استفاده از اینترنت و رضایت از زندگی با واسطه‌گری تعارض والد-نوجوان است. بنابراین مدل مفهومی مطابق با شکل (۱) مورد آزمون قرار گرفت.

چگونگی استفاده از اینترنت با توجه به اهداف افراد و ویژگی‌هایی نظیر سن، فرهنگ و جنسیت، متفاوت است. نتایج یک پژوهش که توسط مؤسسه رشد آموزشی (۲۰۰۳) در مورد زندگی نوجوانان کره‌ای صورت گرفت، نشان داد که سه نوع اصلی استفاده از اینترنت عبارتند از: استفاده تفریحی، آموزشی و ارتباطی. پژوهش‌های انجام شده در دیگر فرهنگ‌ها نیز وجود این الگوهای استفاده از اینترنت را تأیید کرده است (دی‌بل و چاپمن^۲، ۲۰۰۶؛ گروس، جیونون و گیبل^۳، ۲۰۰۱؛ جکسون و همکاران، ۲۰۰۶؛ لنهارت و همکاران، ۲۰۰۱؛ مش، ۲۰۰۶). بنابراین در این پژوهش نیز میزان استفاده از اینترنت با توجه به دسته‌بندی ذکر شده مورد بررسی قرار گرفت (استفاده آموزشی، فعالیت‌های تفریحی، فعالیت اجتماعی یا ارتباطی). علاوه بر این استفاده مخفیانه، کنترل شده و آسیب‌زا (اعتیادگونه) نیز مد نظر قرار گرفتند.



شکل (۱) مدل مفهومی پژوهش

روش پژوهش

طرح پژوهش حاضر توصیفی، از نوع همبستگی بود که در چارچوب آن، روابط مفروض میان متغیرهای مدل پژوهش، در قالب روش مدل‌یابی معادلات ساختاری بررسی شده است. در

1- Diener

2- DeBell & Chapman

3- Gross, Juvonen & Gable

این پژوهش، انواع الگوهای استفاده از اینترنت (شامل انواع الگوهای استفاده از اینترنت)، به عنوان متغیرهای برون‌زاد، تعارض فرزندان با پدر و مادران‌شان به‌عنوان متغیرهای واسطه و رضایت از زندگی به‌عنوان متغیر درون‌زاد ایفای نقش می‌کنند.

جامعه آماری پژوهش، شامل تمام دانش‌آموزان دختر و پسر دوره متوسطه دوم شهر شیراز در سال تحصیلی ۱۳۹۶-۱۳۹۵ بود که بر اساس آمار موجود در سازمان آموزش و پرورش، تعداد آن‌ها، ۵۴۳۱۴ نفر بود. با توجه به تعداد متغیرها و مسیرهای موجود در مدل، حجم نمونه مورد نیاز ۴۰۰ نفر تعیین شد (گریم و یارنولد^۱، ۱۹۹۵؛ و کلاین^۲، ۲۰۱۶). با استفاده از روش نمونه‌گیری خوشه‌ای چندمرحله‌ای تعداد ۴۰۳ نفر (۲۲۱ نفر پسر و ۱۸۲ دختر) انتخاب و مورد بررسی قرار گرفتند.

ابزارهای اندازه‌گیری

آزمون اعتیاد به اینترنت یانگ^۳ (۱۹۹۶): متشکل از ۲۰ گویه است که جنبه‌های مختلف اعتیاد به اینترنت را می‌سنجد و همچنین در تعیین اینکه آیا استفاده بیش از حد از اینترنت بر وجوه مختلف زندگی فرد تأثیر دارد یا نه به کار می‌رود (مورالی و گئورگ^۴، ۲۰۰۷). گویه‌های این پرسشنامه که بر اساس ملاک‌های چهارمین ویراست بازنگری شده راهنمای تشخیصی و آماری اختلالات روانی (DSM-IV-TR) برای تشخیص قماربازی بیمارگونه طراحی شده‌اند، به‌صورت طیف لیکرت ۶ درجه‌ای (شامل هرگز = ۰، به‌ندرت = ۱، گاهی = ۲، معمولاً = ۳، اغلب = ۴ و همیشه = ۵) نمره‌گذاری می‌شود. یانگ و همکاران (۲۰۰۵) ضریب همسانی درونی برای این پرسشنامه را بالاتر از ۰/۹۲ گزارش کرده‌اند. در تحلیل عاملی اکتشافی پرسشنامه نیز برخی پژوهش‌ها ساختار تک عاملی و برخی دیگر ساختار چندعاملی را گزارش کرده‌اند (ویدیانتو و مک‌موران^۵، ۲۰۰۴؛ چانگ و لاو^۶، ۲۰۰۸).

در پژوهش حاضر برای بررسی روایی پرسشنامه، از تحلیل عاملی تأییدی استفاده شد. گفتمنی است گویه شماره ۲۰ به‌دلیل بار عاملی کمتر از ۰/۳ از پرسشنامه کنار گذاشته شد.

1- Grimm & Yarnold
3- Internet Addiction Test (IAT)
5- Widyanto & McMurrin

2- Kline
4- Murali & George
6- Chang & Law

محاسبه شاخص‌های برازش حاکی از برازش مطلوب مدل بود به‌گونه‌ای که $RMSEA=0/06$ و $NFI=0/93$ ، $CFI=0/96$ ، $AGFI=0/90$ ، $GFI=0/93$ ، $\chi^2/df=2/30$ بود. علاوه بر این مقدار ضریب آلفای کرونباخ برای کل پرسشنامه $0/94$ به‌دست آمد.

نسخه والدینی پرسشنامه تشخیصی یانگ (PYDQ): توسط وارنبرگ، کریستون، کگل و توماسیو^۱ (۲۰۱۶)، به‌منظور سنجش استفاده‌ی مشکل‌زای نوجوانان از اینترنت و به‌طور خاص اعتیاد به اینترنت از دیدگاه والدین تهیه شده است. این پرسشنامه دارای ۸ گویه است و والدین بر اساس یک مقیاسی دو درجه‌ای (بله=۱ و خیر=۰) استفاده مشکل‌زای فرزندان خود از اینترنت (اعتیاد به اینترنت) را ارزیابی می‌کنند. وارنبرگ و همکاران (۲۰۱۶) برای اعتباریابی پرسشنامه، آن را بر روی نمونه‌ای ۱۰۰۰ نفره از والدین آلمانی که دارای نوجوانان ۱۲ تا ۱۷ سال بودند، اجرا کرده‌اند. این محققان با استفاده از روش تحلیل عاملی تأییدی^۲، ساختار تک عاملی پرسشنامه را مورد تأیید قرار دادند و نشان دادند که مدل تک عاملی این پرسشنامه از برازش مطلوب برخوردار است. علاوه بر این، روایی همزمان از طریق محاسبه همبستگی آن با سایر ابزارها مطلوب گزارش شد. در پژوهش مذکور، به منظور احراز پایایی از روش آلفای کرونباخ استفاده شد که ضریب مربوطه برابر با $0/70$ بدست آمد.

در پژوهش حاضر به منظور استفاده از این ابزار در جامعه دانش‌آموزان ایرانی، ابتدا متن انگلیسی پرسشنامه به‌وسیله سه متخصص روان‌شناسی به‌صورت موازی به فارسی ترجمه شد. پس از انتخاب بهترین ترجمه‌ها برای هر گویه، در ادامه توسط یک متخصص زبان انگلیسی، متن فارسی پرسشنامه دوباره به انگلیسی برگردانده شد و بعد از اطمینان از درستی ترجمه، به‌منظور بررسی قابلیت شاخص‌های روانسنجی پرسشنامه از تحلیل عاملی اکتشافی استفاده شد. گفتمنی است مقدار KMO ماتریس همبستگی گویه‌های پرسشنامه برابر با $0/75$ و مقدار آزمون بارتلت برابر با $1119/009$ بود که در سطح $P<0/001$ معنا دار بود.

نتایج تحلیل عاملی اکتشافی به روش مؤلفه‌های اصلی و با چرخش واریماکس و بررسی شیب منحنی اسکری حاکی از آن بود که یک راهکار دو عاملی توصیف مناسب‌تری از گویه‌های پرسشنامه فراهم می‌کند. این دو عامل که به‌ترتیب نشانگان هیجانی و رفتاری

1- Wartberg, Kriston, Kegel & Thomasius

2- Confirmatory Factor Analysis

نامیده شدند، بر روی هم $63/53$ درصد از واریانس پرسشنامه را تبیین می‌کردند. علاوه بر این جهت بررسی روایی افتراقی پرسشنامه، همبستگی آن با پرسشنامه اعتیاد به اینترنت یانگ و کارکرد تحولی خانواده مورد بررسی قرار گرفت. نتایج حاکی از همبستگی مثبت نمرات پرسشنامه با پرسشنامه اعتیاد به اینترنت یانگ و همبستگی منفی نمرات با پرسشنامه کارکرد تحولی خانواده بود.

پایایی پرسشنامه نیز با استفاده از ضریب آلفای کرونباخ برای ابعاد نشانگان هیجانی، رفتاری و کل پرسشنامه به ترتیب $0/78$ ، $0/76$ و $0/77$ به دست آمد. مقدار ضریب بازآزمایی نیز با فاصله‌ی زمانی دو هفته بر روی نمونه 80 نفره برای ابعاد نشانگان هیجانی، رفتاری و کل پرسشنامه به ترتیب $0/78$ ، $0/82$ و $0/94$ به دست آمد. در مجموع شواهد فوق حاکی از روایی و پایایی مطلوب پرسشنامه بود.

پرسشنامه محقق ساخته الگوهای استفاده نوجوانان از اینترنت: یک پرسشنامه 23 گویه‌ای بود که جهت سنجش الگوهای استفاده از اینترنت تهیه و پس از اعتباریابی مورد استفاده قرار گرفت. پاسخگویان بر اساس یک طیف لیکرت 6 درجه‌ای از صفر (اصلاً) تا 5 (خیلی زیاد) گزارش می‌دهند که به چه میزان از اینترنت استفاده می‌کنند. پس از بررسی روایی محتوایی و اجرای آزمایشی، روایی سازه‌ای پرسشنامه با استفاده از تحلیل عامل اکتشافی حاکی از وجود پنج عامل (استفاده پنهانی، استفاده تحصیلی، استفاده نظارت شده، استفاده تفریحی و استفاده ارتباطی) بود که در مجموع $57/42$ درصد از واریانس پرسشنامه را تبیین می‌کردند. علاوه بر این مقدار ضریب آلفای کرونباخ برای ابعاد «استفاده پنهانی»، «استفاده تحصیلی»، «استفاده نظارت شده»، «استفاده تفریحی»، و «استفاده ارتباطی» به ترتیب برابر با $0/87$ ، $0/67$ ، $0/72$ ، $0/70$ و $0/68$ به دست آمد.

به منظور سنجش تعارض والدین (پدر و مادر) با فرزندان از نسخه کوتاه پرسشنامه رفتار تعارض آمیز (رابین و فاستر^۱، 1989) استفاده شد که ادراک نوجوان از میزان تعارض و رابطه منفی با والدینش را مورد ارزیابی قرار می‌دهد. این پرسشنامه دو فرم پدر و مادر دارد که هر کدام از آنها حاوی 20 سؤال هستند. سؤالات هر دو فرم نیز از نظر محتوایی یکسان هستند.

1- Robin & Foster

آزمودنی باید با انتخاب یکی از پاسخ‌های صحیح (۱) یا غلط (۰)، موافقت یا مخالفت خود را با هر عبارت مشخص سازد. نمره بالاتر در این پرسشنامه، نشانگر تعارض بیشتر نوجوان با پدر و مادرش است. پژوهشگران مذکور پایایی حاصل از روش بازآزمایی برای نسخه گزارش نوجوان ۰/۷۵ به‌دست آوردند. در پژوهش حاضر روایی سازه‌ای پرسشنامه رفتار تعارض‌آمیز با استفاده از تحلیل عاملی تأییدی مورد بررسی قرار گرفت. نتایج این بررسی که برای فرم‌های تعارض با پدر و تعارض با مادر به‌صورت مجزا انجام شد، حاکی از برازش مطلوب مدل بود به‌گونه‌ای که در نسخه تعارض با پدر $\chi^2/df=1/98$ ، $GFI=0/94$ ، $AGFI=0/91$ ، $CFI=0/96$ ، $NFI=0/93$ و $RMSEA=0/05$ بود. در نسخه تعارض با مادر $\chi^2/df=2/08$ ، $GFI=0/93$ ، $AGFI=0/90$ ، $CFI=0/95$ ، $NFI=0/91$ و $RMSEA=0/05$ بود. علاوه بر این مقدار ضریب آلفای کرونباخ برای فرم تعارض با پدر ۰/۹۳ و برای فرم تعارض با مادر ۰/۹۰ به‌دست آمد.

برای سنجش میزان رضایت از زندگی دانش‌آموزان، از مقیاس چندبعدی رضایت که توسط هیوبنر^۱ (۲۰۰۱) تهیه شده و دارای ۴۰ گویه است، استفاده شده است. گیلمن و هیوبنر (۲۰۰۶) بر این باورند که این مقیاس برای گروه سنی ۸ تا ۱۸ سال مناسب است. نمره‌گذاری پاسخ‌ها بر اساس یک مقیاس لیکرت ۶ درجه‌ای صورت می‌گیرد که بر طبق آن، افراد میزان موافقت یا مخالفت خود را با هر یک از عبارات مشخص می‌کنند. این ابزار، رضایت آزمودنی را در ۵ حیطه رضایت از خانواده (۷ عبارت)، رضایت از دوستان (۹ عبارت)، رضایت از مدرسه (۸ عبارت)، رضایت از محیط زندگی (۹ عبارت) و رضایت از خود (۷ عبارت) می‌سنجد. میزان کلی رضایت از زندگی را نیز می‌توان با جمع زدن هر ۴۰ سؤال محاسبه کرد.

هیوبنر، گیلمن و سولدو^۲ (۲۰۰۷) در بررسی روایی همگرا و واگرایی پرسشنامه، همبستگی مثبت این مقیاس با ساختارهای مشابه نظیر عزت‌نفس، روابط خانوادگی و دوستانه و تجربیات مثبت با همسالان و همبستگی منفی آن با مقیاس‌های افسردگی، اضطراب، فشار اجتماعی، و کمال‌گرایی ناسازگارانه را گزارش کرده‌اند. در بررسی پایایی پرسشنامه، ضرایب آلفای کرونباخ ابعاد در دامنه ۰/۷۰ تا ۰/۹۰ به‌دست آمده است. همچنین ضریب بازآزمایی آن با فاصله‌های اجرایی ۲ تا

1- Huebner

2- Huebner, Gilman & Suldo

۴ هفته‌ای نیز ۰/۷۰ تا ۰/۹۰ گزارش شده است (هیوبنر، ۲۰۰۱).

در پژوهش حاضر برای بررسی روایی پرسشنامه از تحلیل عاملی تأییدی استفاده شد. نتایج تحلیل عاملی تأییدی بیانگر تأیید ساختار ۵ عاملی پرسشنامه بود. گفتنی است گویه‌های ۱۰، ۱۱، ۱۳، ۲۱، ۲۶ و ۳۱ به دلیل بار عاملی ضعیف، از مدل حذف شدند. محاسبه شاخص‌های برازش حاکی از برازش مطلوب مدل بود به گونه‌ای که $\chi^2/df=1/98$ ، $GFI=0/94$ ، $AGFI=0/91$ ، $CFI=0/96$ ، $NFI=0/93$ و $RMSEA=0/05$ بود. علاوه بر این مقدار ضریب آلفای کرونباخ برای خرده مقیاس‌ها بین ۰/۸۲ تا ۰/۹۲ و برای کل مقیاس ۰/۹۰ به دست آمد.

جهت گردآوری اطلاعات ابتدا مجوزهای قانونی لازم از سازمان آموزش و پرورش دریافت شد. سپس به مدارس انتخاب شده مراجعه و تلاش شد تا رضایت اولیا مدرسه و دانش‌آموزان جهت همکاری در پژوهش جلب شود. پس از بیان اهداف کلی پژوهش به دانش‌آموزان تلاش شد تا همگی نسبت به مشارکت در پژوهش ترغیب شوند. به منظور پیشگیری از اثر ترتیب در اجرای پرسشنامه‌ها، از روش موازنه متقابل جهت اجرای پرسشنامه‌ها استفاده شد. تجزیه و تحلیل داده‌ها در دو بخش توصیفی و استنباطی انجام شد. در بخش توصیفی از شاخص‌های میانگین و انحراف معیار و نیز ماتریس همبستگی متغیرها استفاده شد. در بخش استنباطی نیز با استفاده از مدلیابی معادلات ساختاری به بررسی مدل پژوهش و تعیین شاخص‌های برازش آن اقدام شد. تجزیه و تحلیل داده‌ها با استفاده از نرم‌افزارهای SPSS و AMOS (نسخه ۲۳) انجام شد.

یافته‌های پژوهش

در مدل پژوهش حاضر، الگوهای استفاده از اینترنت در روزهای تعطیل و غیرتعطیل و ارزیابی خود و والدین از اعتیاد به اینترنت نوجوان متغیرهای مشاهده‌پذیری هستند که به عنوان شاخص‌های ۶ متغیر مکنون استفاده تحصیلی، تفریحی، ارتباطی، نظارت‌شده، پنهانی و آسیب‌زا از اینترنت در نظر گرفته شده‌اند. همچنین متغیرهای مکنون تعارض با پدر و مادر به عنوان متغیر واسطه در نظر گرفته شده‌اند و از گویه‌های مربوط به هر متغیر به عنوان نشانگرهای این متغیرها استفاده شده است. در نهایت، متغیرهای مشاهده‌پذیر رضایت از خانواده، دوستان، مدرسه، محیط و خود نیز به عنوان شاخص‌های متغیر مکنون رضایت از زندگی

وارد مدل پژوهش شده‌اند. در جدول (۱) میانگین و انحراف معیار نمرات مشارکت‌کنندگان پژوهش در متغیرهای مشاهده‌پذیر مذکور ارائه شده است.

جدول (۱) شاخص‌های توصیفی متغیرهای پژوهش به تفکیک جنسیت

گروه‌ها	دختران (n=۱۸۲)	پسران (n=۲۲۱)	کل (n=۴۰۳)	متغیرها میانگین انحراف معیار		
استفاده تحصیلی ر.غ*	۸/۶۶	۸/۲۳	۳/۳۳	۳/۳۹	۸/۴۲	۳/۴۳
استفاده تحصیلی ر.ت*	۸/۴۹	۸/۰۵	۳/۴۸	۳/۵۱	۸/۲۵	۳/۵۳
استفاده تفریحی ر.غ	۱۱/۲۸	۱۱/۰۹	۳/۷۴	۳/۸۸	۱۱/۱۸	۳/۱۰
استفاده تفریحی ر.ت	۱۲/۰۶	۱۱/۹۰	۳/۳۷	۳/۷۰	۱۱/۹۷	۳/۶۷
استفاده ارتباطی ر.غ	۱۰/۱۹	۱۰/۶۷	۳/۸۳	۱۰/۴۵	۳/۸۴	۳/۸۴
استفاده ارتباطی ر.ت	۱۰/۵۹	۱۱/۰۴	۴/۰۴	۳/۹۷	۱۰/۸۴	۳/۹۲
استفاده نظارت‌شده ر.غ	۱۸/۰۵	۱۷/۸۷	۴/۵۵	۴/۷۴	۱۷/۹۵	۴/۹۰
استفاده نظارت‌شده ر.ت	۱۸/۱۸	۱۷/۹۸	۴/۵۹	۴/۷۱	۱۸/۰۷	۴/۸۲
استفاده پنهانی ر.غ	۱۱/۴۸	۱۱/۴۲	۷/۳۲	۷/۰۱	۱۱/۴۵	۶/۷۵
استفاده پنهانی ر.ت	۱۲/۱۳	۱۲/۰۹	۷/۴۸	۷/۰۵	۱۲/۱۱	۶/۶۸
اربابی خود از اعتیاد به اینترنت	۵۶/۶۷	۵۸/۵۷	۲۱/۵۴	۲۱/۵۳	۵۷/۷۰	۲۱/۵۲
ارزیابی والدین از اعتیاد به اینترنت	۱/۷۷	۲/۰۷	۱/۹۶	۱/۹۷	۱/۹۴	۱/۹۷
تعارض با پدر	۴/۷۵	۵/۵۴	۵/۵۴	۵/۶۹	۵/۱۰	۵/۸۱
تعارض با مادر	۴/۲۰	۳/۸۸	۴/۷۲	۴/۵۹	۴/۰۳	۴/۴۸
رضایت از خانواده	۳۵/۶۱	۳۵/۴۲	۷/۷۲	۷/۶۴	۳۵/۵۱	۷/۵۹
رضایت از دوستان	۲۹/۵۸	۲۹/۲۸	۵/۷۸	۵/۶۷	۲۹/۴۲	۵/۵۹
رضایت از مدرسه	۲۷/۳۷	۲۷/۱۸	۸/۴۱	۸/۵۲	۲۷/۲۷	۸/۶۳
رضایت از محیط	۳۶/۹۱	۳۶/۰۲	۱۰/۳۹	۱۰/۲۴	۵۶/۶۸	۱۰/۰۸
رضایت از خویشان	۳۴/۸۶	۳۴/۴۱	۶/۱۴	۶/۲۳	۶۸/۱۹	۶/۳۱
پیشرفت تحصیلی	۱۶/۸۹	۱۶/۰۲	۲/۲۴	۲/۳	۱۶/۴۱	۲/۲۸

* توجه: ر.غ به معنی روزهای غیرتعطیل و ر.ت به معنی روزهای تعطیل است.

جدول (۲) ماتریس همبستگی صفر مرتبه متغیرهای پژوهش را نشان می‌دهد.

جدول (۲) ماتریس همبستگی متغیرهای پژوهش

متغیرها	۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷	۸	۹	۱۰	۱۱	۱۲	۱۳	۱۴	۱۵	۱۶	۱۷	۱۸	۱۹	
۱	—																			
۲	۰/۷۷**	—																		
۳	۰/۱۵**	۰/۰۹	—																	
۴	۰/۰۴	۰/۰۵	۰/۸۱**	—																
۵	۰/۳۰**	۰/۲۸**	۰/۴۰**	۰/۳۷**	—															
۶	۰/۲۰**	۰/۳۰**	۰/۳۰**	۰/۳۹**	۰/۸۶**	—														
۷	۰/۲۱**	۰/۱۷**	۰/۲۱**	۰/۲۷**	۰/۲۸**	۰/۲۶**	—													
۸	۰/۱۷**	۰/۱۵**	۰/۲۴**	۰/۲۵**	۰/۲۳**	۰/۲۴**	۰/۱۸**	—												
۹	۰/۱۵**	۰/۱۸**	۰/۴۶**	۰/۳۸**	۰/۲۹**	۰/۲۱**	۰/۳۰**	۰/۳۶**	—											
۱۰	۰/۱۸**	۰/۲۰**	۰/۴۲**	۰/۴۰**	۰/۳۱**	۰/۲۵**	۰/۴۰**	۰/۴۴**	۰/۹۴**	—										
۱۱	۰/۰۱	۰/۰۳	۰/۰۷	۰/۵۷**	۰/۵۳**	۰/۱۲	۰/۰۸	۰/۳۷**	۰/۳۴**	۰/۵۰**	۰/۴۸**	—								
۱۲	۰/۰۲	۰/۰۷	۰/۴۳**	۰/۴۱**	۰/۰۹	۰/۰۶	۰/۳۰**	۰/۳۰**	۰/۴۲**	۰/۴۵**	۰/۷۵**	۰/۳۸**	—							
۱۳	۰/۱۳**	۰/۱۶**	۰/۰۹	۰/۱۱	۰/۰۵	۰/۰۸	۰/۰۴	۰/۰۱	۰/۲۱**	۰/۲۰**	۰/۳۴**	۰/۳۴**	۰/۳۴**	—						
۱۴	۰/۱۴**	۰/۱۹**	۰/۱۲	۰/۱۳	۰/۰۸	۰/۰۷	۰/۰۶	۰/۰۶	۰/۱۹**	۰/۲۱**	۰/۳۶**	۰/۳۷**	۰/۵۳**	۰/۳۴**	—					
۱۵	۰/۲۳**	۰/۲۳**	۰/۱۱	۰/۱۳	۰/۱۰	۰/۱۳	۰/۰۸	۰/۰۵	۰/۲۰**	۰/۲۰**	۰/۳۴**	۰/۳۴**	۰/۳۴**	۰/۳۴**	۰/۵۶**	—				
۱۶	۰/۰۵	۰/۰۸	۰/۰۶	۰/۰۸	۰/۰۸	۰/۰۶	۰/۱۰	۰/۰۵	۰/۲۰**	۰/۲۰**	۰/۳۴**	۰/۳۴**	۰/۳۴**	۰/۳۴**	۰/۳۴**	۰/۳۴**	—			
۱۷	۰/۰۵	۰/۱۴**	۰/۲۹**	۰/۲۵**	۰/۰۳	۰/۰۲	۰/۰۷	۰/۰۱	۰/۲۷**	۰/۲۷**	۰/۳۴**	۰/۳۴**	۰/۳۴**	۰/۳۴**	۰/۳۴**	۰/۳۴**	۰/۳۰**	—		
۱۸	۰/۱۰	۰/۰۷	۰/۱۰	۰/۰۹	۰/۰۷	۰/۱۲	۰/۰۴	۰/۰۹	۰/۱۸**	۰/۱۸**	۰/۳۴**	۰/۳۴**	۰/۳۴**	۰/۳۴**	۰/۳۴**	۰/۳۴**	۰/۳۴**	۰/۳۰**	—	
۱۹	۰/۰۴	۰/۰۲	۰/۰۸	۰/۰۶	۰/۰۲	۰/۰۲	۰/۱۱	۰/۰۶	۰/۲۱**	۰/۲۱**	۰/۳۴**	۰/۳۴**	۰/۳۴**	۰/۳۴**	۰/۳۴**	۰/۳۴**	۰/۳۴**	۰/۳۴**	۰/۱۹**	—
۲۰	۰/۰۹	۰/۱۲	۰/۱۳	۰/۱۶	۰/۰۷	۰/۰۱	۰/۱۳	۰/۰۹	۰/۲۹**	۰/۲۹**	۰/۳۶**	۰/۳۶**	۰/۳۶**	۰/۳۶**	۰/۳۶**	۰/۳۶**	۰/۳۶**	۰/۳۶**	۰/۱۱	۰/۱۱

** P < ۰/۰۱

* P < ۰/۰۵

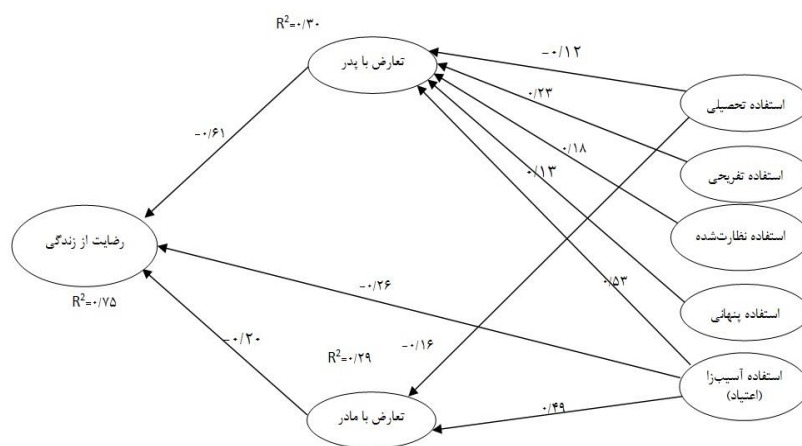
سطح معناداری

۱- استفاده تحصیلی غت؛ ۴- استفاده تفریحی رت؛ ۷- استفاده نظارت شده غت؛ ۱۰- استفاده پنهانی رت؛ ۱۳- تعارض با پدر؛ ۱۶- رضایت از دوستان؛ ۱۹- رضایت از خود؛ ۲- استفاده تحصیلی رت؛ ۵- استفاده ارتباطی غت؛ ۸- استفاده نظارت شده رت؛ ۱۱- خودارزیابی اعتیاد به اینترنت؛ ۱۴- تعارض با مادر؛ ۱۷- رضایت از مدرسه؛ ۲۰- پیشرفت تحصیلی؛ ۳- استفاده تفریحی غت؛ ۶- استفاده ارتباطی رت؛ ۹- استفاده پنهانی غت؛ ۱۲- ارزیابی والدین از اعتیاد به اینترنت؛ ۱۵- رضایت از خانواده؛ ۱۸- رضایت از محیط

در مجموع، بررسی رابطه میان متغیرهای برون‌زاد حاکی از آن است که همبستگی‌های خیلی بزرگی که باعث به‌وجود آمدن پدیده همخطی چندگانه بین متغیرهای برون‌زاد شود، وجود ندارد و همبستگی‌های بالای ۰/۶۰ عمدتاً مربوط به شاخص‌های متغیرهایی است که در کنار هم یک متغیر مکنون را شکل می‌دهند. علاوه بر این بین متغیرهای برون‌زاد، واسطه و درون‌زاد، روابط مفروض مشاهده شد. بنابراین پس از اطمینان از برقراری مفروضه نرمال بودن توزیع تک‌متغیری و چندمتغیری، مدل پژوهش با استفاده از مدل‌یابی معادلات ساختاری مورد بررسی قرار گرفت.

بررسی مدل‌های اندازه‌گیری، مؤید آن بود که نشانگرهای انتخاب شده، شاخص‌های مناسبی برای سنجش متغیر مکنون مربوطه هستند. دامنه ضرایب استاندارد در مورد

الگوهای استفاده از اینترنت بین ۰/۸۱ تا ۰/۹۸، در مورد تعارض با پدر و مادر بین ۰/۴۳ تا ۰/۷۷ و در مورد رضایت از زندگی بین ۰/۳۴ تا ۰/۸۷ بود که جهت رعایت اختصار از ذکر جزئیات بیشتر خودداری شد. شکل (۲) مدل نهایی پژوهش را پس از حذف مسیرهای غیرمعنی‌دار نشان می‌دهد.



شکل (۲) مدل نهایی پژوهش پس از حذف مسیرهای غیرمعنی‌دار

همانگونه که در نمودار فوق ملاحظه می‌شود، به استثنای استفاده ارتباطی از اینترنت، سایر الگوهای استفاده از اینترنت، اثر مستقیم معنی‌داری بر متغیر تعارض با پدر دارند که خود پیش‌بین منفی و قوی برای رضایت از زندگی است ($\beta = -0/61, P < 0/001$). استفاده آسیب‌زا ($\beta = 0/53, P < 0/001$)، تفریحی ($\beta = 0/23, P < 0/001$)، نظارت‌شده ($\beta = 0/18, P < 0/001$) و پنهانی از اینترنت ($\beta = 0/13, P < 0/04$) به صورت مثبت و معنی‌داری تعارض با پدر را پیش‌بینی می‌کند. از سوی دیگر، استفاده تحصیلی ($\beta = -0/12, P < 0/001$)، به صورت منفی و معنی‌داری تعارض با پدر را پیش‌بینی می‌کند.

در مورد تعارض با مادر، استفاده آسیب‌زا ($\beta = 0/49, P < 0/001$)، پیش‌بین مثبت و استفاده تحصیلی پیش‌بین منفی و معنی‌دار ($\beta = -0/16, P < 0/006$) تعارض با مادر بودند که خود پیش‌بین منفی و معنی‌داری برای رضایت از زندگی دانش‌آموزان بود ($\beta = -0/20, P < 0/001$). سایر الگوهای استفاده از اینترنت پیش‌بین معنی‌داری برای تعارض با مادر نبودند.

استفاده آسیب‌زا از اینترنت علاوه بر تأثیرگذاری بر رضایت از زندگی از طریق تعارض با پدر و مادر، به صورت مستقیم نیز پیش‌بین منفی و معنی‌داری برای رضایت از زندگی دانش‌آموزان بود ($\beta = -0.26, P < 0.001$).

به منظور بررسی سطح معنی‌داری اثرات غیرمستقیم متغیرهای برون‌زاد بر درون‌زاد، از تکنیک بوت‌استرپ استفاده شد. جدول (۳) اثرات مستقیم، غیرمستقیم و کل متغیرهای برون‌زاد بر رضایت از زندگی با واسطه‌گری تعارض با پدر و مادر را نشان می‌دهد.

همان‌طور که در جدول (۳) مشاهده می‌شود، تأثیر غیرمستقیم متغیرهای برون‌زاد پژوهش (به جز استفاده ارتباطی از اینترنت) بر رضایت از زندگی دانش‌آموزان معنی‌دار است. استفاده آسیب‌زا و پس از آن تفریحی، نظارت شده و در نهایت تحصیلی، قوی‌ترین تأثیر را بر رضایت از زندگی دارند. در مجموع مدل پژوهش حاضر ۷۵ درصد از واریانس رضایت از زندگی دانش‌آموزان را تبیین می‌کند. همچنین این مدل ۳۰ درصد از واریانس متغیر تعارض با پدر و ۲۹ درصد از واریانس متغیر تعارض با مادر را تبیین می‌کند. در بررسی مسیرها، پیگیری خطوط منتهی شده به رضایت از زندگی بیانگر آن است که استفاده آسیب‌زا از اینترنت هم به طور مستقیم و هم با واسطه تعارض با پدر و مادر منجر به کاهش رضایت از زندگی در دانش‌آموزان می‌شود. از طرفی، استفاده تحصیلی از اینترنت، صرفاً به طور غیرمستقیم و با کاهش تعارض با هر دو والد به افزایش رضایت از زندگی منجر می‌شود. افزون بر این، استفاده تفریحی، نظارت‌شده و پنهانی صرفاً از مسیر غیرمستقیم تعارض با پدر به کاهش رضایت از زندگی منجر می‌شوند. استفاده ارتباطی نه به صورت مستقیم و نه غیرمستقیم بر رضایت از زندگی دانش‌آموزان تأثیری ندارد. سرانجام بررسی شاخص‌های برازش مدل مطابق با جدول (۴) حاکی از برازش مطلوب مدل پژوهش بود.

جدول (۳) اثرات مستقیم، غیرمستقیم و کل مدل پژوهش

اثرات کل		اثرات غیرمستقیم		اثرات مستقیم		متغیرها	
P	β	P	β	P	β	ملاک	پیش‌بین
۰/۰۰۴	۰/۱۸	۰/۰۲	۰/۱۰۴	۰/۰۶	۰/۰۸	رضایت از زندگی	
۰/۰۳	-۰/۱۲	—	—	۰/۰۳	-۰/۱۲	تعارض با پدر	استفاده تحصیلی
۰/۰۰۶	-۰/۱۶	—	—	۰/۰۰۶	-۰/۱۶	تعارض با مادر	
۰/۰۰۹	-۰/۳۳	۰/۰۰۶	-۰/۲۴	۰/۱۱	-۰/۰۹	رضایت از زندگی	استفاده تفریحی
۰/۰۰۲	۰/۲۳	—	—	۰/۰۰۲	۰/۲۳	تعارض با پدر	

۰/۰۶	۰/۱۴	—	—	۰/۰۶	۰/۱۴	تعارض با مادر	
۰/۷۷	-۰/۰۳۳	۰/۲۸	-۰/۰۴۳	۰/۸۲	۰/۰۱	رضایت از زندگی	
۰/۴۷	۰/۰۴	—	—	۰/۴۷	۰/۰۴	تعارض با پدر	استفاده ارتباطی
۰/۳۵	۰/۰۵	—	—	۰/۳۵	-۰/۰۵	تعارض با مادر	
۰/۰۵	-۰/۱۵	۰/۰۱	-۰/۱۳۵	۰/۸۷	-۰/۰۰۷	رضایت از زندگی	
۰/۰۰۱	۰/۱۸	—	—	۰/۰۰۱	۰/۱۸	تعارض با پدر	استفاده نظارت‌شده
۰/۱۱	۰/۰۹	—	—	۰/۱۱	۰/۰۹	تعارض با مادر	
۰/۱۴	-۰/۱۱	۰/۰۴	-۰/۰۷۴	۰/۳۹	-۰/۰۴	رضایت از زندگی	
۰/۰۴	۰/۱۳	—	—	۰/۰۴	۰/۱۳	تعارض با پدر	استفاده پنهانی
۰/۰۹	۰/۱۱	—	—	۰/۰۹	۰/۱۱	تعارض با مادر	
۰/۰۰۰۱	-۰/۷۶	۰/۰۱	-۰/۵۰	۰/۰۰۰۱	-۰/۲۶	رضایت از زندگی	استفاده آسیب‌زا
۰/۰۰۰۱	۰/۵۳	—	—	۰/۰۰۰۱	۰/۵۳	تعارض با پدر	(اعتیاد)
۰/۰۰۰۱	۰/۴۹	—	—	۰/۰۰۰۱	۰/۴۹	تعارض با مادر	
۰/۰۰۰۱	-۰/۶۱	—	—	۰/۰۰۰۱	-۰/۶۱	رضایت از زندگی	تعارض با پدر
۰/۰۰۰۱	-۰/۲۰	—	—	۰/۰۰۰۱	-۰/۲۰	رضایت از زندگی	تعارض با مادر

جدول (۴) شاخص‌های برازش مدل پیشنهادی پژوهش

شاخص‌ها	$\chi^2/d.f$	d.f	χ^2	GFI	AGFI	CFI	NFI	RAMSEA
مقادیر	۲/۴۹	۱۴۲۴	۳۵۳۹/۶۷	۰/۹۵	۰/۹۲	۰/۹۰	۰/۹۱	۰/۰۶

بحث و نتیجه‌گیری

نتایج مؤید آن بود که انواع الگوهای استفاده از اینترنت به‌جز استفاده ارتباطی، تأثیر معنی‌داری بر تعارض با پدر دارند. به این صورت که استفاده تحصیلی از اینترنت، کاهش تعارض با پدر را پیش‌بینی می‌کند و الگوهای استفاده آسیب‌زا، تفریحی، نظارت‌شده و پنهانی، افزایش تعارض با پدر را پیش‌بینی می‌کردند. علاوه بر این از بین الگوهای استفاده از اینترنت، تنها دو الگوی استفاده آسیب‌زا و استفاده تحصیلی از اینترنت، تعارض با مادر را به صورت معنی‌دار پیش‌بینی می‌کنند. استفاده آسیب‌زا موجب افزایش تعارض با مادر و استفاده تحصیلی موجب کاهش تعارض با مادر می‌شدند. تعارض با پدر و مادر خود با کاهش در رضایت از زندگی دانش‌آموزان ارتباط داشتند و بنابراین تأثیر الگوهای استفاده از اینترنت بر رضایت از زندگی را واسطه‌گری می‌کنند. استفاده آسیب‌زا از اینترنت هم به‌صورت مستقیم و هم از طریق تعارض با پدر و مادر بر رضایت از زندگی دانش‌آموزان تأثیرگذار بود.

یافته‌های این پژوهش در خصوص تأثیر الگوهای استفاده از اینترنت بر تعارض با والدین، همسو با پیش‌بینی‌های نظریه بوم‌شناسی انسان (برون فن برنر، ۱۹۹۰؛ وایت، ۱۹۹۹) و پژوهش‌های پیشین (فولیگنی^۱، ۱۹۹۸؛ لیوینگستون و بوویل^۲، ۲۰۰۱؛ لنهات و همکاران، ۲۰۰۱؛ مش، ۲۰۰۶؛ اسمایل و بلینکا^۳؛ ۲۰۱۲ و انسرودی و همکاران، ۱۳۹۲) بود که نشان می‌دهند فعالیت‌های برخط نوجوانان می‌تواند زمینه‌ای برای تعارض با والدین ایجاد کند. والدین به‌عنوان عامل اصلی جامعه‌پذیری، اهداف و انتظارات خاصی برای فرزندان خود تعیین می‌کنند. استفاده از اینترنت به‌ویژه زمانی که همسو با اهداف و انتظارات والدین و هنجارهای اخلاقی و فرهنگی خانواده نباشد و موجب اختلال در عملکرد تحصیلی و انجام وظایف روزانه و فعالیت‌های طبیعی فرزندان شود، به یکی از دغدغه‌های مهم والدین تبدیل شده و واکنش آن‌ها را در پی خواهد داشت. تحت چنین شرایطی و در تعامل با استقلال‌خواهی نوجوانان و جوانان، تعارض بین والدین و فرزندان می‌تواند یکی از پیامدهای مهم استفاده از اینترنت تلقی شود (لنهات و همکاران ۲۰۰۱).

با این حال به کارگیری اینترنت برای مقاصد تحصیلی و آموزشی، موجب پیامدهای مثبت نظیر کاهش تعارض با والدین می‌شود. این یافته‌ها مؤید آن است که آنچه موجب تعارض والدین و فرزندان می‌شود، صرف استفاده از اینترنت نیست و عکس‌العمل والدین، اغلب به نوع استفاده از اینترنت و آسیب‌های احتمالی آن برای زندگی فردی، تحصیلی و اجتماعی دانش‌آموزان بستگی دارد که این یافته با پژوهش‌های انجام شده توسط جکسون و همکاران (۲۰۰۳) و هاوارد و همکاران (۲۰۰۱) در مورد نگرش مثبت والدین به استفاده تحصیلی فرزندان از اینترنت همسو است. در مورد الگوی استفاده ارتباطی از اینترنت و ارتباط آن با تعارض والد-فرزندی، پژوهش‌های پیشین نتایج دوگانه‌ای گزارش کرده‌اند.

1- Fuligni
3- Šmahel & Blinka

2- Livingstone & Bovill

در برخی از پژوهش‌ها اینترنت به‌عنوان ابزاری جهت تقویت و حفظ روابط اجتماعی با بستگان، دوستان و همکلاسان شناخته شده و بر مزیت آن در زمینه تقویت روابط اجتماعی و کمک به کسب مهارت‌های اجتماعی تأکید شده است (هاوارد و همکاران، ۲۰۰۱؛ چارنی و گرین‌برگ، ۲۰۰۱؛ جکسون و همکاران، ۲۰۰۶؛ مش، ۲۰۰۳، ۲۰۰۶؛ لنهارت و همکاران، ۲۰۰۱). اما برخی پژوهش‌ها نیز نشان داده‌اند که هر نوع استفاده از اینترنت به‌ویژه استفاده افراطی از آن، به دلیل تداخل آن با روند معمول زندگی و فعالیت‌های فرد، به پیامدهای منفی منجر می‌شود (ادچی-مجیا، لانگاکر، گیسون، بیچ، تیتوس-ارنستاف و دالتون^۱، ۲۰۰۷؛ چوانگ^۲، ۲۰۰۶؛ ۱۹۹۶؛ یان، ژائو-لیانگ و بینگ-هائو^۳، ۲۰۰۸؛ مش، ۲۰۰۱؛ ولاک، فینکلور و میشل^۴، ۲۰۰۴؛ میشل، فینکلور و ولاک، ۲۰۰۷ و علامه و مشتاقی، ۱۳۹۱) و می‌تواند موجب عکس‌العمل منفی والدین و ایجاد تعارض والد-فرزندی شود. فقدان رابطه بین استفاده ارتباطی از اینترنت و تعارض با والدین می‌تواند به این دلیل باشد که والدین به نیاز فرزندان برای ارتباط با همکلاسان، دوستان و بستگان واقف بوده و به کارگیری اینترنت جهت برقراری ارتباط را در مقایسه با روش‌های سنتی برقراری ارتباط رو در رو، پذیرفتنی‌تر و کم‌خطرتر و نیز مقرون به صرفه‌تر تلقی کرده و نگرش منفی زیادی به استفاده از اینترنت جهت برقراری ارتباط ندارند.

مطابق با یافته‌های پژوهش، تعارض با مادر، تنها توسط استفاده آسیب‌زا و تحصیلی از اینترنت پیش‌بینی می‌شود. اما تعارض با پدر توسط همه انواع استفاده از اینترنت (بجز استفاده ارتباطی) قابل پیش‌بینی بود. این مسئله می‌تواند ناشی از تفاوت در آگاهی، نگرش‌ها، شیوه‌های نظارت پدر و مادر و راهبردهای متفاوت آنان در مواجهه با الگوی استفاده از

1- Adachi-Mejia, Longacre, Gibson, Beach, Titus-Ernstoff & Dalton

2- Chuang
4- Wolak, Finkelhor & Mitchell

3- Yan, Zhao-liang & Bing-hua

اینترنت فرزندان باشد. به‌عنوان مثال می‌توان این احتمال را مطرح کرد که مادران به دلیل داشتن فرصت کافی برای نظارت و تعامل با فرزندان در خصوص استفاده از اینترنت، از چگونگی کاربرد اینترنت توسط فرزندان آگاهی بهتری دارند و تنها با مشاهده جنبه‌های آسیب‌زای استفاده از اینترنت، در فعالیت‌های فرزندانشان مداخله می‌کنند. در عوض پدران به دلیل آنکه اغلب وقت خود را در بیرون از منزل می‌گذرانند و به‌طور سنتی کمتر در پرورش فرزندان درگیر می‌شوند، بدون آگاهی کافی از نوع فعالیت‌های اینترنتی فرزندانشان به مداخله‌گری اقدام کنند. بنابراین هر نوع فعالیت اینترنتی فرزندان حتی در صورت آسیب‌زا

نبودن و مفید بودن می‌تواند زمینه‌های تعارض بین آن‌ها و فرزندان را فراهم کند. در همین راستا پژوهش لیو و همکاران (۲۰۰۸) نشان داده است که مادران در مقایسه با پدران آگاهی بهتری از فعالیت‌های برخط فرزندان خود دارند.

علاوه بر این پژوهش‌ها مؤید تأثیرات منفی استفاده‌های آسیب‌زا از اینترنت بر بهزیستی و رضایت از زندگی است (شکرافشان، ۱۳۹۳؛ اناری و همکاران، ۱۳۹۳؛ رنجبر و همکاران، ۱۳۹۵). در تبیین ارتباط بین استفاده آسیب‌زا از اینترنت و کاهش رضایت از زندگی تبیین‌های متعددی می‌تواند مطرح شود: استفاده‌ی آسیب‌زا از اینترنت نوعی اختلال کنترل تکانه‌ای است (کائو و همکاران، ۲۰۱۱؛ گوئل، سابرامنیام و کامث^۱، ۲۰۱۳) که می‌تواند عملکرد افراد را در سایر حوزه‌های زندگی مختل کند. به‌عنوان مثال استفاده‌ی آسیب‌زا از اینترنت می‌تواند عملکرد فرد در زمینه‌های زیستی نظیر خواب و تغذیه مناسب مختل نموده (هی^۲، ۲۰۰۷ و ضیایی‌پور، ۱۳۸۸) و با کاهش در سلامتی، به کاهش رضایت از زندگی بیانجامد. همچنین ناتوانی در کنترل استفاده از اینترنت و آگاهی از پیامدهای منفی آن می‌تواند موجب شکل‌گیری هیجانات منفی (جنگ و لی^۳، ۲۰۱۳؛ آمباد، کالیمین و یوسف^۴، ۲۰۱۷) و متعاقب آن کاهش رضایت از زندگی دانش‌آموزان شود. استفاده آسیب‌زا از اینترنت همچنین عملکرد فرد را در زمینه دستیابی به اهداف تحصیلی تحت تأثیر قرار می‌دهد و با کاهش عملکرد و پیشرفت تحصیلی (مالامود و پاپ‌الچز^۵، ۲۰۰۸؛ و همکاران، ۲۰۱۷؛

رنجبر و همکاران، ۱۳۹۰) زمینه کاهش رضایت از زندگی را در فرد فراهم می‌کند. سرانجام استفاده آسیب‌زا از اینترنت می‌تواند با مختل کردن عملکرد اجتماعی و روابط فرد با شبکه اجتماعی و نیز افزایش تنش و تعارض بین دانش‌آموز و اعضای خانواده به‌ویژه پدر و مادر موجب کاهش رضایت از زندگی شود. در همین زمینه ملک (۲۰۱۸)، به انزوای اجتماعی و مشکلات ارتباطی با خانواده و همسالان به‌عنوان پیامدهای استفاده آسیب‌زا از اینترنت اشاره کرده است. ناسازگاری اجتماعی در پژوهش‌های انجام شده توسط یانگ و راجرز (۱۹۹۸)، یین و کو (۲۰۰۷) و تعارض با والدین در پژوهش انسرودی و همکاران (۱۳۹۲) با استفاده آسیب‌زا از اینترنت مرتبط دانسته شده‌اند.

1- Goel, Subramanyam & Kamath
3- Jeng & Lee
5- Malamud & Pop-Eleches

2- He
4- Ambad, Kalimin & Yusof

سرانجام بررسی نقش واسطه‌ای تعارض با والدین حاکی از آن بود که تعارض با پدر و مادر تأثیر الگوهای استفاده از اینترنت بر رضایت از زندگی را واسطه‌گری می‌کنند و این واسطه‌گری در مورد استفاده آسیب‌زا از اینترنت، نسبی و در مورد سایر الگوهای استفاده از اینترنت کامل است. بنابراین به نظر می‌رسد به جز استفاده آسیب‌زا از اینترنت، در سایر موارد، پیامدهای مثبت یا منفی استفاده از اینترنت تا حدود زیادی بستگی به چگونگی واکنش و مواجهه والدین دارد. بر این اساس می‌توان این احتمال را مطرح کرد که بخش زیادی از پیامدهای استفاده از اینترنت به چگونگی ارزش‌گذاری و نحوه مواجهه با آن توسط عوامل جامعه‌پذیری (والدین، مدرسه، همسالان و اجتماع کلی) و بستگی دارد. یافته‌های این بخش از پژوهش همسو با پیش‌بینی‌های نظریه بوم‌شناسی (برون فن برنر، ۱۹۹۰؛ وایت، ۱۹۹۹) است که مطابق با آن رشد در بافت روابط و عملکرد نقش در خانواده رخ می‌دهد و می‌تواند از پدیده‌های نوظهور نظیر اینترنت تأثیر پذیرد. همچنین تأثیر متقابل تعامل والدین با فرزندان و چگونگی استفاده از اینترنت در پژوهش ون‌دن ایجندن و همکاران (۲۰۱۰) و انسروودی و همکاران (۱۳۹۲) مورد تأیید قرار گرفته است.

برخلاف انتظار عمومی مبنی بر اهمیت نقش مادر که منبعث از پژوهش‌ها و نظریه‌های پیشین است، در پژوهش حاضر تعارض با پدر تأثیر منفی قوی‌تری بر رضایت از زندگی دانش‌آموزان داشت. تعارض با پدر نه تنها پیامدهای منفی قوی‌تری داشت، بلکه در مقایسه با تعارض با مادر، تأثیر طیف وسیع‌تری از الگوهای استفاده از اینترنت را بر رضایت از زندگی فرزندان واسطه‌گری می‌کرد. هر چند اغلب پژوهش‌های انجام شده، تعارض والد - فرزندی را به تفکیک در پدر و مادر مورد بررسی قرار نداده‌اند، اما یافته‌های پژوهش شک (۱۹۹۸) در این زمینه همسو با یافته‌های پژوهش حاضر است. شک (۱۹۹۸) در تبیین این یافته غیرمنتظره مطرح کرده است که ممکن است تعارض با پدر و مادر پاسخ‌های عاطفی متفاوتی را برانگیزد. به‌عنوان مثال تعارض با پدر ممکن است موجب پرخاشگری آشکار شده و تعارض با مادر موجب رفتارهای مؤثر حل تعارض شود. بنابراین تعارض با پدر و مادر می‌تواند به نتایج متفاوتی منجر شود.

تبیین احتمالی دیگر می‌تواند به این صورت باشد که به طور سنتی پدران در بیرون از خانه به تأمین معاش خانواده مشغولند و وظیفه نظارت بر عملکرد و راهنمایی فرزندان همچنان بر عهده مادر است. طبیعتاً مادران فرصت بیشتری برای تعامل با فرزندان دارند. بنابراین تأثیرات منفی تعارضات احتمالی که بین مادر و فرزندان رخ می‌دهد، می‌تواند به وسیله تعاملات مثبت بین مادر و فرزندان خنثی شود. در عوض پدران فرصت چندانی برای تعامل مؤثر با فرزندان ندارند و در صورت رخ دادن تعارض، این تعاملات مخرب تنها تعامل بین پدر و فرزندان خواهد بود. به عبارت دیگر آنچه تعیین‌کننده پیامدهای رشدی فرزندان است میزان مطلق تعارض نیست، بلکه نسبت تعاملات تعارض‌آمیز و تعاملات سازنده است. در حمایت از این تبیین پژوهش‌های گاتمن و درایور^۱ (۲۰۰۵) در حوزه زوج‌درمانی نشان داده است که نسبت تعاملات مثبت به منفی، یکی از پیش‌بین‌های مهم ثبات زناشویی است.

در مجموع مدل پیشنهادی پژوهش، در تبیین رضایت از زندگی از موفقیت بالایی برخوردار بود. در زمینه‌ی الگوهای استفاده از اینترنت، پژوهش حاضر نشان داد که چگونگی استفاده از اینترنت در تعیین پیامدهای آن تعیین‌کننده است. همچنین چگونگی مواجهه والدین با کاربرد اینترنت توسط فرزندان تعیین‌کننده مهمی برای رضایت از زندگی فرزندان بود و بخش قابل توجهی از تأثیر الگوهای استفاده از اینترنت بر رضایت از زندگی دانش‌آموزان را واسطه‌گری می‌کرد. هر چند در این پژوهش تعارض والد-فرزند توانست بخشی از تأثیر الگوهای استفاده از اینترنت بر رضایت از زندگی دانش‌آموزان را واسطه‌گری کند، اما این واسطه‌گری کامل نبود. بنابراین شناسایی دیگر مکانیسم‌هایی که تأثیر این الگوها (به ویژه استفاده تحصیلی و آسیب‌زا) بر رضایت از زندگی دانش‌آموزان را واسطه‌گری می‌کنند، می‌تواند موضوع پژوهشی مناسبی باشد.

1- Gottman, & Driver

یافته‌های پژوهش نشان داد تنها استفاده آموزشی از اینترنت با رضایت از زندگی ارتباط مثبت دارد. این یافته از این نظر قابل تأمل است که به نظر می‌رسد کارکردهای مثبت ولی غیرآموزشی اینترنت (مثلاً استفاده تفریحی از آن) چندان مورد پذیرش جامعه نیست. این مسأله می‌تواند نشانگر وجود تعریف نامناسب و غیرواقعی از فضای مجازی در جامعه و نگرش منفی نسبت به آن باشد. بنابراین پیشنهاد می‌شود نگرش نسبت به اینترنت در عوامل جامعه‌پذیری نظیر والدین و محیط آموزشی ارزیابی شود و ارتباط آن با پیامدهای مختلف در کاربران مورد بررسی قرار گیرد. به لحاظ کاربردی نیز لازم است بهبود نگرش والدین نسبت به استفاده‌های فراغتی از اینترنت مورد توجه متولیان امر قرار گیرد. هم‌چنین با توجه به اهمیت تعارض با پدر، پیشنهاد می‌شود پدران نظارت و توجه کافی بر چگونگی استفاده از اینترنت فرزندان داشته باشند و در این زمینه پس از شرکت در دوره‌های آموزشی درگیری و مشارکت مناسب با فرزندان در استفاده از اینترنت داشته باشند و از کاربرد روش‌های ساده نظیر محدود ساختن مدت زمان استفاده از اینترنت یا سایت‌های نامناسب، پرهیز نموده و خود به عواملان فعالی در زمینه چگونگی استفاده از اینترنت تبدیل شوند و با فرزندان خود در این زمینه تشریک مساعی کنند. مهم‌ترین محدودیت پژوهش حاضر، ماهیت همبستگی آن بود که امکان استنباط علی از یافته‌ها را ناممکن می‌ساخت. علاوه بر این محدود بودن نمونه مورد بررسی به دانش‌آموزان شهر شیراز، ممکن است تعمیم یافته‌ها به دیگر گروه‌های سنی و نیز دانش‌آموزان دیگر نقاط جغرافیایی را تحت تأثیر قرار دهد. سرانجام فقدان ابزارهای استاندارد برای سنجش اختصاصی چگونگی مواجهه والدین با کاربرد اینترنت توسط فرزندان و عملکرد تحصیلی را می‌توان یکی دیگر از محدودیت‌های این پژوهش دانست که می‌تواند نتایج تحقیق را تحت تأثیر قرار دهد.

تاریخ دریافت نسخه اولیه مقاله: ۱۳۹۷/۰۶/۲۵

تاریخ دریافت نسخه نهایی مقاله: ۱۳۹۷/۰۹/۱۴

تاریخ پذیرش مقاله: ۱۳۹۷/۱۱/۲۹

منابع

- اناری، آ.، مظاهری تهرانی، م.، ع.، طهماسیان، ک. (۱۳۹۳). رضایت از زندگی، اختلالات درونی‌سازی شده و برون‌یازی شده در میان کاربران شبکه‌های اجتماعی و غیرکاربران، فصلنامه راهبرد فرهنگ، شماره ۲۷، ۱۳۷-۱۱۹.
- انسرودی، ا.، حسینیان، س.، صالحی، ف.، مومنی، ف. (۱۳۹۲). رابطه بین اعتیاد به اینترنت با تعارض نوجوان با والدین، حمایت اجتماعی ادراک شده چندبعدی و شادکامی، فصلنامه خانواده‌پژوهش، ۲۰، ۹۴-۷۷.
- جوانی، ل.، شریعتمدار، آ.، فرخی، ن. (۱۳۹۴). بررسی رابطه تعارض والد-فرزند و خودپنداره تحصیلی دانش‌آموزان با رضایت از زندگی آنها، مجله پژوهش‌های مشاوره، ۱۴(۵۶)، ۴۵-۲۶.
- رنجبر، ز.، درویزه، ز.، نراقی‌زاده، ا. (۱۳۹۰). مقایسه میزان و نوع استفاده از اینترنت در رابطه با سلامت روان و عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان شهر تهران، مطالعات روان‌شناختی دانشکده علوم تربیتی و روان‌شناسی دانشگاه الزهراء، ۷(۲)، ۳۵-۱۱.
- رنجبر، ه.، عرب، م.، حاتمی‌زاده، م.، شعبانی، ف. و نصری، ن. (۱۳۹۵). بررسی همبستگی بین استفاده مشکل‌زا از اینترنت با احساس تنهایی و رضایت از زندگی در بین مراجعه‌کنندگان به کافی‌نت‌های شهر کرمان، نشریه علمی پژوهشی دانشکده پرستاری و مامایی دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی درمانی شهیدبهشتی، ۲۶(۹۳)، ۴۰-۳۱.
- شکرافشان، ن.؛ عسکری‌زاده، ق. و باقری، م. (۱۳۹۶). رابطه بین هراس اجتماعی، سلامت معنوی و رضایت از زندگی با اعتیاد به اینترنت. فصلنامه پژوهش‌های روان‌شناسی اجتماعی، ۷(۲۵)، ۷۷-۹۴.
- ضیایی‌پور، ح. (۱۳۸۸). جنگ نرم سایبری در فضای شبکه‌های اجتماعی، فصلنامه رسانه، ۲۰(۲).
- علامه، ف.، مشتاقی، م. (۱۳۹۱). استفاده مشکل‌ساز از اینترنت و ارتباط آن با بیماری‌های روان‌تنی و رضایتمندی از زندگی در بین نوجوانان ایرانی، چهارمین کنگره بین‌المللی روان‌تنی، اصفهان، دانشگاه آزاد اسلامی واحد خوارسگان.
- Adachi-Mejia, A.M., Longacre, M.R., Gibson, J.J., Beach, M.L., Titus-Ernstoff, L.T., & Dalton, M.A. (2007). Children with a TV in their bedroom at higher risk for being overweight. *International Journal of Obesity*, 31, 644-651.
- Ambad, S.N.A., Kalimin, K.M., Yusof, K.M.A.A.K. (2017). The Effect of Internet Addiction on Students' Emotional and Academic Performance, *e-Academia Journal* (<http://journale-academiauitmt.edu.my/>), 6(1), 86-98.

- Arslan, G. (2017). Psychological maltreatment, forgiveness, mindfulness, and internet addiction among young adults: A study of mediation effect. *Computers in Human Behavior*, 72, 57-66.
- Bahrainian, S.A., Alizadeh, K.H., Raeisoon, M.R., Gorji, O.H., & Khazaei, A. (2014). Relationship of Internet addiction with self-esteem and depression in university students. *Journal of preventive medicine and hygiene*, 55(3), 86.
- Bronfenbrenner, U. (1990). Rebuilding the nest: A new commitment to the American Family. Retrieved from <http://www.montana.edu/www4h/process.html>.
- Cao H, Sun Y, Wan Y, et al. (2011). Problematic Internet use in Chinese adolescents and its relation to psychosomatic symptoms and life satisfaction. *BMC Public Health*;11(1):802.
- Chang, J.J. (2008). An analysis of advance fee fraud on the internet. *Journal of Financial Crime*, 15(1), 71-81.
- Chang, M.K., & Law, S.P.M. (2008). Factor structure for Young's Internet Addiction Test: A confirmatory study. *Computers in Human Behavior*, 24(6), 2597-2619.
- Charney, T., & Greenberg, B. (2001). Uses and gratifications of the Internet. In C. Lin & D. Atkin (Eds.), *Communication, technology and society: New media adoption and uses* (pp. 383-406). Cresskill, NJ: Hampton.
- Choo, H., Sim, T., Liau, A.K., Gentile, D.A., & Khoo, A. (2015). Parental influences on pathological symptoms of video-gaming among children and adolescents: A prospective study. *Journal of Child and Family Studies*, 24(5), 1429-1441.
- Chuang, Y. C. (2006). Massively multiplayer online role-playing game-induced seizures: a neglected health problem in Internet addiction. *Cyberpsychological Behavior*, 9, 451-456.
- Chuang, Y. C. (2006). Massively multiplayer online role-playing game-induced seizures: a neglected health problem in Internet addiction. *Cyberpsychological Behavior*, 9, 451-456.
- Çikrikci, Ö. (2016). The effect of internet use on well-being: Meta-analysis. *Computers in Human Behavior*, 65, 560-566. <http://dx.doi.org/10.1016/j.chb.2016.09.021>.
- Çikrikci, Ö. (2016). The effect of internet use on well-being: Meta-analysis. *Computers in Human Behavior*, 65, 560-566. <http://dx.doi.org/10.1016/j.chb.2016.09.021>.

- DeBell, M., & Chapman, C. (2006). Computer and Internet use by students in 2003: Statistical analysis report. U.S. Department of Education. Retrieved from <http://nces.ed.gov/pubs2006/2006065.pdf>.
- Diener, E. (2000). "Subjective Well-being: The Science of Happiness and a Proposal for a National Index", *American Psychologist*, 55: 34-43.
- Fayazi, M., & Hasani, J. (2017). Structural relations between brain-behavioral systems, social anxiety, depression and internet addiction: With regard to revised Reinforcement Sensitivity Theory (r-RST). *Computers in Human Behavior*, 72, 441-448.
- Fulgini, A.J. (1997). The academic achievement of adolescents from immigrant families: The roles of family background, attitudes, and behavior. *Child Development*, 68, 351-363.
- Gilman, R., & Huebner, E.S. (2006). Characteristics of adolescents who report very high life satisfaction. *Journal of Youth and Adolescence*, 35(3), 293-301.
- Goel, D., Subramanyam, A., Kamath, R. (2013). A study on the prevalence of internet addiction and its association with psychopathology in Indian adolescents. *Indian J Psychiatry*; 55:140-3. [PMC free article][PubMed].
- Goel, D., Subramanyam, A., & Kamath, R. (2013). A study on the prevalence of internet addiction and its association with psychopathology in Indian adolescents. *Indian Journal of Psychiatry*, 55(2), 140.
- Gottman, J.M. & Driver, J.L. (2005). Dysfunctional marital conflict and every day marital interaction. *Journal of Divorce & Remarriage*, Vol. 43 (3/4), 63-77.
- Grimm, L.G., & Yarnold, P.R. (1995). *Reading and understanding multivariate statistics*. American psychological association.
- Gross, E.F., Juvonen, J., & Gable, S.L. (2001). Internet use and well-being in adolescence. *Journal of Social Issues Special Issues: Consequences of the Internet for self and society: Is social life being transformed?* 58, 75-90.
- Han, L., Geng, J., Jou, M., Gao, F., & Yang, H. (2017). Relationship between shyness and mobile phone addiction in Chinese young adults: Mediating roles of self-control and attachment anxiety. *Computers in Human Behavior*, 76, 363-371.
- He. Chen-pei. (2007). The Relationship among Internet Addiction Tendency, Physical and Mental Health, Academic Achievement of Junior High School Students in Hualien City. *Master Thesis, Graduate Institute of Public Health* (<http://ethesys.lib.mcu.edu.tw>).

- Howard, P.E.N., Rainie, L., Jones, S. (2001). Days and Nights on the Internet: The Impact of a Diffusing Technology., *American Behavioral Scientist*, 45(3), 383-404.
- Howard, P.E.N., Rainie, L., Jones, S. (2001). Days and Nights on the Internet: The Impact of a Diffusing Technology, *American Behavioral Scientist*, 45(3),383-404.
- Huebner, S., (2001). Manual for the Multidimensional Students' Life Satisfaction Scale. *Department of Psychology , Columbia*.
- Huebner, S., Gilman, R & Suldo, S.M, (2007). *Assessing Perceived Quality of life in Children and Youth*, South Crolina.
- Internet World Stats (2017). <https://www.internetworldstats.com/>.
- Iyitoğlu, O., & Çeliköz, N. (2017). Exploring the impact of internet addiction on academic achievement. *European Journal of Education Studies*. (3)5, 38-59.
- Jackson, L.A., von Eye, A., Barbatis, G., Biocca, F., Zhao, Y., & Fitzgerald, H. E. (2003). Internet attitudes and internet use: Some surprising findings from the HomeNetToo project. *International Journal of Human-Computer Studies*, 59, 355-382.
- Jackson, L.A., von Eye, A., Biocca, F.A., Barbatsis, G., Zhao, Y., & Fitzgerald, H. (2006). Does home Internet use influence the academic performance of low income children? *Developmental Psychology*, 42, 429-435.
- Jeng, A.B., & Lee, C.L. (2013). A study on online game cheating and the effective defense. In *International Conference on Industrial, Engineering and Other Applications of Applied Intelligent Systems* (pp. 518-527). Springer, Berlin, Heidelberg.
- Johnson, G. (2006). A Theoretical Framework for Organizing the Effect of the Internet on Cognitive Development. In E. Pearson & P. Bohman (Eds.), *Proceedings of World Conference on Educational Multimedia, Hypermedia and Telecommunications 2006* (pp. 3041-3048). Chesapeake, VA: AACE.
- Kim, K.J., Conger, R.D., Lorenz, F.O., & Elder, G.H. (2001). Parent-adolescent reciprocity in negative affect and its relation to early adult social development. *Developmental Psychology*, 37, 775-790.
- Kim, S.Y., Kim, M.S., Park, B., Kim, J.H., & Choi, H.G. (2017). The associations between internet use time and school performance among Korean adolescents differ according to the purpose of internet use. *PloS one*, 12(4), e0174878.

- Kline, R.B. (2016). *Principles and practice of structural equation modeling*. 4rd Edition, New Yourk, London, The Guilford Press.
- Kwok, S. Y., Gu, M., & Kit, K. T. K. (2016). Positive psychology intervention to alleviate child depression and increase life satisfaction: A randomized clinical trial. *Research on social work practice*, 26(4), 350-361.
- Lee, Y.S., Han, D.H., Yang, K.C., Daniels, M.A., Na, C., Kee, B.S., & Renshaw, P.F. (2008). Depression like characteristics of 5HTTLPR polymorphism and temperament in excessive internet users. *Journal of affective disorders*, 109, 165-169.
- Lenhart, A. Rainie, L., & Lewis, O. (2001). Teenage life online: The rise of the instant-message generation and the Internet's impact on friendships and family relationships. *PEW Internet & American Life Project, Washington, D.C.*
- Livingstone, S., & Bovill, M. (2001). Children and their changing media environment: A European comparative study. *Mahwah, NJ: Erlbaum.*
- Malak, M.Z. (2018). Internet Addiction and Cognitive Behavioral Therapy. In *Cognitive Behavioral Therapy and Clinical Applications*. InTech.
- Malamud, O., & Pop-Eleches. P. (2008). The effect of computer use on child outcomes. Columbia University. Retrieved from <http://www.columbia.edu/~cp2124/papers/computer.pdf>.
- Mesch, G. S. (2001). Social relationship and Internet use among adolescents in Israel.
- Mesch, G. S. (2003). The family and the Internet: The Israeli case. *Social Science Quarterly*, 84(4), 1038-1050.
- Mesch, G.S. (2006). Family characteristics and intergenerational conflicts over the internet. *Information, Communication & Society*, 9, 473-495.
- Mitchell, K.J., Finkelhor, D., & Wolak, J. (2007). Youth Internet users at risk for the most serious online sexual solicitations. *American Journal of Preventive Medicine*, 32, 532-537.
- Murali, V., & George, S. (2007). Lost online: an overview of internet addiction. *Advances in Psychiatric Treatment*, 13(1), 24-30.
- Mutz, D., Roberts, D.F., & van Vuuren, D.P. (1993). Reconsidering the displacement hypothesis: Television's influence on children's time use. *Communication Research*, 20, 51-75.
- National Center for Educational Statistics. (2003). Computer and Internet Use by Children and Adolescents in 2001. Washington, DC: U.S. Department of

- Education. Retrieved April 8, 2009 from:
<http://www.nces.ed.gov/pubsearch/pubsinfo.asp?pubid=2004014>.
- Neuman, S.B. (1995). *Literacy in the television age: The myth of the TV effect*. Greenwood Publishing Group. 1991.
- Oosterveer, D.M., Mishre, R.R., Van Oort, A., Bodde, K., & Aerden, L.A. (2017). Depression is an independent determinant of life satisfaction early after stroke. *Journal of rehabilitation medicine*, 49(3), 223-227.
- Reinecke, L., & Trepte, S. (2014). Authenticity and well-being on social network sites: A two-wave longitudinal study on the effects of online authenticity and the positivity bias in SNS communication. *Computers in Human Behavior*, 30, 95-102.
- Robin, A.L., & Foster, S.L. (1989). *Negotiating parent-adolescent conflict*. New York: Guilford Press.
- Shek, D.T. (1998). A longitudinal study of the relations between parent-adolescent conflict and adolescent psychological well-being. *The Journal of Genetic Psychology*, 159(1), 53-67.
- Šmahel, D., & Blinka, L. (2012). Excessive internet use among European children. Children, risk and safety on the internet: *Research and policy challenges in comparative perspective*, 191-204.
- Social Science Quarterly*, 82, 329-339.
- Sun, R.C., & Shek, D.T. (2010). Life satisfaction, positive youth development, and problem behaviour among Chinese adolescents in Hong Kong. *Social Indicators Research*, 95(3), 455-474.
- Tian, Y., Bian, Y., Han, P., Gao, F., & Wang, P. (2017). Associations between psychosocial factors and generalized pathological Internet use in Chinese university students: A longitudinal cross-lagged analysis. *Computers in Human Behavior*, 72, 178-188.
- Trojak, B., Zullino, D., & Achab, S. (2017). Brain stimulation to treat Internet addiction: A commentary. *Addictive Behaviors*, 64, 363-364.
- Utz, S., & Breuer, J. (2017). The Relationship Between Use of Social Network Sites, Online Social Support, and Well-Being. *Journal of media psychology*.
- Van Den Eijnden, R. ., Spijkerman, R., Vermulst, A.A., van Rooij, T.J., & Engels, R.C. (2010). Compulsive Internet use among adolescents: Bidirectional parent-child relationships. *Journal of abnormal child psychology*, 38(1), 77-89.

- Wartberg, L.;Kriston, L.; Bröning, S.; kegel, K.; Thomasius, R. (2016). Adolescent Problematic Internet Use: Is a Parental rating Suitable to estimate Prevalence and identify familial correlates? *Computers in Human Behavior*, 67,233-239.<http://doi.org/10.1016/j.chb.2016.10.029>.
- Whang, L.S. M., Lee, S., & Chang, G. (2003). Internet over-users' psychological profiles: a behavior sampling analysis on internet addiction. *Cyberpsychology & behavior*, 6(2), 143-150.
- White, J.M. (1991). *Dynamics of Family Development*. New York: Guilford.
- Widyanto, L., & McMurrin, M. (2004). The psychometric properties of the internet addiction test. *Cyberpsychology & behavior*, 7(4), 443-450.
- Wolak, J., Finkelhor, D., & Mitchell, K.J. (2004). Internet-related sex crimes against minors: Implications for prevention based on findings from a national study. *Journal of Adolescent Health*, 35, 411-424.
- Yan, G.A.O., Zhao-liang, L., & Bing-hua, W. (2008). Investigation on internet addiction disorder in college students. *Chinese Journal of Public Health*, 11, 048.
- Yan, Z., Hu, L., Chen, H., & Lu, F. (2008). Computer vision syndrome: A widely spreading but largely unknown epidemic among computer users. *Computers in Human Behaviour*. 24, 2026-42.
- Yang, C.K., Choe, B.M., Baity, M., Lee, J.H., & Cho, J.S. (2005). SCL-90-R and 16PF profiles of senior high school students with excessive internet use. *The Canadian Journal of Psychiatry*, 50(7), 407-414.
- Yen, J.Y., Ko, C.H., Yen, C.F., Wu, H.Y., & Yang, M.J. (2007). The comorbid psychiatric symptoms of Internet addiction: attention deficit and hyperactivity disorder (ADHD), depression, social phobia, and hostility. *Journal of adolescent health*, 41(1), 93-98.
- Young KS, Rogers RC. (1998). The relationship between depression and internet addiction. *Cyberpsychol Behav*.;1:25-8.
- Young KS.(1998). Internet addiction: The emergence of a new clinical disorder. *CyberPsychology & Behavior*,1:237-244.
- Zhou, Y., Li, D., Li, X., Wang, Y., & Zhao, L. (2017). Big five personality and adolescent Internet addiction: The mediating role of coping style. *Addictive Behaviors*, 64, 42-48.